

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-26>

A VIEW OF THE RIGHT TO BEAR AND USE ARMS THROUGH THE PRISM OF NATURAL HUMAN RIGHTS

ПОГЛЯД НА ПРАВО НА НОСІННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Chernobai O. V.

*Postgraduate Student,
Scientific Institute of Public Law*

Чернобай О. В.

*аспірант,
Науково-дослідний інститут
публічного права*

Світові геополітичні конфлікти, які проявляються у збройних нападах, розв'язана російською федерацією війна проти українського народу з одного боку і науково-технічний прогрес, створення штучного інтелекту – з іншого, нівелюють цінність людини.

Тому, останнім часом в літературі почастишали випадки посилян на так звану «філософію людиноцентризму», яка певною мірою знайшла своє закріплення в Конституції України, преамбула і ст.ст. 3 та 27 якої передбачають, що «...людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» і «кожна людина має невід'ємне право на життя».

Аналогічні положення ще півстоліття тому були закріплені на світовому рівні в ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 р. та в ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.

На нашу думку, до природних прав людини на життя і здоров'я цілком логічно потребує приєднання також її право на власність (володіння майном), що передбачено ст.ст. 12 і 17 вказаної Декларації та ст.ст. 1 Конвенції і Протоколу першого до неї.

В свою чергу ч. 2 ст. 3 та ч. 2 ст. 27 Конституції України закріплює кореспондуючий правами людини обов'язок держави: «Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», «Обов'язок держави – захищати життя людини».

Забезпечення безпеки людини – як основні обов'язок і функція держави здійснюється через прийняття нормативних регуляторних актів та побудову «правоохоронної» системи, а також налагодження ефективності роботи правоохоронних і оборонних органів, які забезпечують безпеку людини від внутрішніх порушників і від зовнішніх нападників.

Разом із тим, поряд з наявністю безпекової функції держави істотною є реалізація людиною права на самозахист своїх основоположних прав на життя, здоров'я і власність.

Системний аналіз безпекової функції держави і права людини на самозахист дозволяє дійти висновку про їх взаємну залежність: чим ефективніше виконується розглядувана функція держави, тим менша потреба в самозахисті і навпаки – чим гірше держава захищає людину, тим більше людина вимушена дбати про свою безпеку сама. Тобто, фактично рівень самозахисту людини слугує певним індикатором рівня виконання державою безпекової функції.

Право людини на самозахист від зовнішніх загроз регулюється рядом законодавчих актів зокрема Законами України «Про оборону України» і «Про основи національного супротиву», «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» тощо.

В той же час питання самозахисту людини на внутрішньому рівні відповідними актами не врегульовано. Про це лише декларативно зазначено в частині 1 статті 27 Конституції України, в якій йдеться про те, що «кожен має право захищати своє життя і здоров'я...від протиправних посягань» і опосередковано йдеться в статті 36 Кримінального кодексу України, яка говорить про необхідну оборону, та в главі 80 Цивільного кодексу України, яка стосується рятуння життя, здоров'я і майна.

В ракурсі реалізації людиною права на безпеку важливе місце займає питання використання певних засобів для здійснення самозахисту, до яких в першу чергу відноситься зброя.

Отже, правильне встановлення правового режиму носіння і використання людиною зброї є центральним в сфері прав людини на самозахист.

Наразі на розгляді Верховної Ради України знаходиться проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (№ 5708 від 25.06.2021р.), який згідно із пояснювальною запискою до нього саме і направлений на: *«...забезпечення громадянами держави права на активний особистий захист свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я навколишніх від злочинних посягань...»*, а тому, на думку авторів *«...Вогнепальна зброя є найефективнішим засобом реалізації громадянами конституційного права на самозахист»*.

Не вдаючись до детального аналізу зазначеного законопроекту необхідно визнати його доволі високу якість.

Втім, все ж таки слід відзначити недостатнє регулювання цим законом порядку навчання поводження зі зброєю та особливо – підвищення грамотності (в тому числі правової) підвищення рівня

психо-фізіологічного стану власників зброї та усвідомлення ними підстав, процесу, та наслідків застосування зброї.

В цьому відношенні ми повинні розуміти і усвідомлювати, що застосування зброї для захисту життя, здоров'я, власності однієї людини неминуче може призводити до позбавлення життя, здоров'я, власності іншої.

Коли застосування зброї здійснюється представниками спеціально створеними і навченими державних правоохоронних органів то воно суттєво відрізняється від застосування зброї пересічними громадянами.

Очевидно, ми маємо бути готові, що збільшення кількості носіїв зброї неминуче призведе до збільшення кількості тяжких наслідків її застосування, не говорячи вже про збільшення кількості незаконного і завідомо протиправного використання зброї для вчинення злочинів.

Хоча можна погодитись з твердженням авторів законопроекту, що введення закону може знизити загальну кількість злочинів, але це не нівелює важливості наслідків застосування зброї.

Також необхідно враховувати і ведення війни в Україні яка зумовлює підвищений рівень так би мовити «воєнізованого настрою» населення.

Можна до того ж стверджувати, що наслідки ухвалення розглядуваного закону природньо будуть стосуватись і системи охорони здоров'я, і системи правоохоронних і експертних криміналістичних органів і системи правосуддя.

Тобто, дослідження законопроекту вказує, що в ньому відсутні необхідні належні запобіжники щодо негативних наслідків застосування зброї.

Таким чином, фактично головними питаннями в розрізі прийняття та впровадження цього закону є питання про те: «Чи готове українське суспільство до носіння і адекватного застосування зброї?», «Чи готова наша правоохоронна і судова система до збільшення кількості справ у зв'язку із використанням зброї?» та «Чи не є цей законопроект виключно популістськими та таким, який направлений на «ухилення» від виконання державою безпекової функції?».

Отже, ймовірно розглядуваний законопроект потребує свого додаткового переосмислення і доопрацювання з огляду на підняті питання.

В пояснювальній записці автори законопроекту посилаються на значний довід розвинутих країн, в яких: «...забезпечення громадянам права на самозахист за допомогою цивільної вогнепальної зброї ... позитивно впливає на структуру та динаміку злочинності в країні».

Навряд чи можна заперечувати проти наведених статистичних даних. Втім все ж таки є сенс стверджувати про недоцільність простого

посилання на досвід і переймання такого досвіду інших країн без урахування їх історичного, географічного, економічного ментального, культурного тощо, стану та динаміки розвитку.

Очевидно, що на теренах України ми маємо виходити з індивідуальних особливостей нашої держави, народу і людини, безумовно розробляючи механізми, які би найбільш ефективно гарантували безпеку життя, здоров'я і власності людини у тому числі у спосіб їх самозахисту.

Таким чином, з викладеного впливає висновок про необхідність доопрацювання як самого законопроекту (наприклад в частині запровадження необхідності проходження відповідних ґрунтовних курсів) так і процедури його введення (наприклад щодо поетапного введення права на носіння і застосування зброї для відповідних категорій громадян, або поетапного переходу до вогнепальної зброї починаючи з травматичної) тощо.

Загальною рекомендацією очевидно може бути впровадження механізму, який би не допускав або мінімізував випадки, коли наслідками застосування зброї для захисту природніх прав на життя, здоров'я і власність однієї особи буде позбавлення природніх прав на життя здоров'я і власність іншої.

Література:

1. Конституція України, 28.06.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Загальна Декларація прав людини, 10.12.1948, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 04.11.1959р., https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top
4. Проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю», (законопроект №5708 від 25.06.2021р.) https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360